

## Over Geurts 'Kopstukken'

De argumentatie van een sympathieke tweede generatie atheïst onder het vergrootglas

De neurobioloog Jeroen Geurts, werkzaam aan de VU, komt met een vlot geschreven populairwetenschappelijk boek. En een opmerkelijk vorm: de schrijver heeft gekozen voor interviews met 'kopstukken' van (o.a. de) neurowetenschap. In zijn relaas van die gesprekken neemt hij de lezer mee op zijn reis: hoe hij ze belt, met ze skypt, een taxi neemt. Bij dit documentaire-achtig genre wordt je zo bijvoorbeeld deelgenoot van de zenuwen die Geurts heeft voor een ontmoeting met een kopstuk. Geurts' popularisering van wetenschappelijke informatie heeft hierdoor een verrassend levendige vorm gekregen, nog versterkt door de vele foto's. Leuk, levendig gedaan!

Het eerste portret is van de neurowetenschapper Rita Levi-Montalcini. Een schitterend portretje van dit broze 97-jarige kopstuk, vol bewondering en liefde geschreven. Bijna wat hagiografisch, maar ik bedoel dat niet afkeurend. 'Hagiografisch' is vast en zeker pas sinds de 60er jaren een negatief woord geworden; ik denk dat we onze heiligen nodig hebben. Geurts 'leest' in haar leven een viertal deugden: *toewijding, zelfvertrouwen, kalmte en durf*. Rita belichaamt ze voor hem en is daarin een voorbeeld om te komen tot grote wetenschappelijke prestaties. Dat Geurts dit verband legt tussen een bezielend voorbeeld, deugden en topwetenschap vind ik treffend.

Nadat deze kop eraf is, vindt de lezer gesprekken met Lopes da Silva, Susan Greenfield, Dawkins en Dennett, Oliver Sacks en Peter Hagoort. Ik zal niet alle hoofdstukjes beschrijven maar selecteer er een paar: ik ga direct door naar het boeiende gesprek met Susan Greenfield. Vooral de felle weerstand van Greenfield tegen de religie-bestrijder Richard Dawkins vond ik heel verrassend (75). Geurts houdt zelf echter een kritische distantie tegenover beide: was Greenfield zelf niet aan het overdrijven met haar campagne dat internet de jeugd zou bederven? Gaan dus Greenfield en Dawkins niet allebei te kort door de bocht, zij het op verschillende dossiers? Deze kritische distantie vind ik heel goed in dit boek. Het wekt de verwachting van een nadruk op gedegen, nauwgezette argumentatie. In dit verband beschrijft Geurts zichzelf ook als een 'tweede generatie atheïst'. Hij karakteriseert deze generatie als 'minder recalcitrant' dan de eerste, waar Dawkins natuurlijk model voor staat. Al verder lezend werd het voor mij echter de vraag of Geurts als 'tweede generatie atheïst' echt nauwkeuriger is in zijn argumentatie, of dat hij alleen maar minder recalcitrant is.

Ik ging namelijk toch de nauwgezette argumentatie bij Geurts missen. In een beeld: de kافت van *Kopstukken* vertoont een vergrootglas dat voor de hersenen wordt gehouden..... maar houdt Geurts wel een vergrootglas bij zijn eigen argumentatie? Ik geef een voorbeeld. Op een zeker moment leidt Geurts zijn kritische gesprek met de recalcitrante 'religie buster' Dawkins in door zijn eigen atheïsme uiteen te zetten. Dat gebeurt aldus. Geurts vertelt van een experiment waarin mensen onzeker zijn gemaakt door ze steeds tegenstrijdige informatie aan te bieden. Het blijkt dat daarna die mensen eerder een patroon denken te herkennen in een patroon-loos plaatje. Proefpersonen die niet onzeker zijn gemaakt herkennen veel minder vaak een patroon in die voorstellingen. 'Onze hersenen zien kennelijk liever niet-bestaande patronen dan helemaal géén patronen', zo concludeert Geurts. Daar stem ik graag mee in, maar wat heeft dit nu met het bestaan van God te maken? Geurts redeneert dat hier een behoefte aan controle uit spreekt. 'Controle (zelfs schijncontrole) werkt angstreducerend.' (108). Zo verklaart hij de behoefte van mensen aan een God. Maar nu het

vergrootglas. Want Geurts zegt er namelijk niet bij dat dit géén argument voor atheïsme is. Hij gaat namelijk van atheïsme uit en verklaart vervolgens waarom er mensen zijn die desondanks geloven. Freud deed het ooit ook al zo. Vaak *ervaren* mensen dit als een bewijs voor het niet bestaan van God, misschien heeft Geurts dat gevoel ook. Maar met een bewijs heeft dit Freudiaanse argument (hier in een neurobiologisch geüpgrade vorm) niets te maken, dat zie je als je er even een vergrootglas bijhoudt.

Geurts mag het op zich wel doen, uitgaan (expliciet graag!) van atheïsme en dan uitleggen waarom er mensen zijn die toch geloven. Maar dan eisen de regels van een eerlijk intellectueel steekspel dat de gelovige dat óók mag. Gaan we uit van Gods bestaan, dan blijken er inderdaad legio redenen te zijn om *niet* in Hem te geloven. Het is je bijvoorbeeld verteld in je opvoeding (dat lijkt me een aardige definitie van 'tweede generatie atheïst'). Of je hebt het gevoel dat andere wetenschappers je maar 'dom' zouden vinden. Of je redeneert zonder vergrootglas en denkt dat sommige redeneringen argumenten zijn tegen het bestaan van God. En tot slot: is het niet een vorm van ultieme controle om te geloven dat er straks *niemand* is die je op het matje roept? Geurts schrijft bijvoorbeeld dat hij de gedachte van een God die alles weet wat je doet 'ronduit beangstigend' vindt (93). Allemaal redenen om niet te geloven.

Goed, deze argumenten zijn dus geen godsbewijs, want ik ging uit van zijn bestaan. Wat is dus de netto-opbrengst van dit alles? Het lijkt mij dat beide kanten elkaar opheffen. Het zijn argumenten die mensen die al overtuigd zijn een completer, eenduidiger wereldbeeld schenken. Remise dus: of God bestaat kan niet met dit soort tamelijk simpele argumenten betoogd worden. (Ik geloof overigens niet dat er geen argumenten zijn die ons verder brengen dan remise: ik geloof dat geloof in God argumentatief sterker staat dan atheïsme.)

Geurts geeft nog aan paar meer redenen waarom hij niet gelooft, ik kan ze hier niet allemaal nalopen. Maar als je ze onder het vergrootglas legt, verdampen ze stuk voor stuk (over bijvoorbeeld de argumenten over het reli-lobje, de temporaal kwab, valt het zelfde te zeggen: ze gaan uit van wat ze moeten bewijzen). Ook de bespreking van *Intelligent Design* (ID) behoeft een vergrootglas: jammer dat Geurts hier niet serieus ingaat op de argumenten van de verdedigers ervan. Het feit dat dat binnen dit populairwetenschappelijk genre ook eigenlijk niet kan, vind ik geen excuus: ook bij de eis van eenvoud en bondigheid is het mogelijk om het eigen gelijk niet zo probleemloos te presenteren.

Evaluerend: ik vind dit een sympathiek en heel levendig geschreven boekje, communicatief een tien! Tot mijn grote voldoening zie ik inderdaad dat deze tweede generatie atheïst met meer respect over geloof nadenkt. Bovendien geeft hij boeiend weer wat er in zijn vakgebied te koop is en heeft hij het vermogen om mensen te bewonderen (Rita). Ik wil hem uitdagen om nauwkeuriger in de argumentatie te worden; afwezigheid van recalcitrantie is weldadig en noodzakelijk voor gesprek. Lof daarvoor! En excuus voor alle recalcitrantie van de zijde van het geloof (dat bestaat ook!). Maar afwezigheid van recalcitrantie is nog niet genoeg.

Tot slot een heel zwak, speels godsbewijs uit het ongerijmde: waarom gaat het toch zo veel over geloof en God bij al deze ongelovige kopstukken (ik reken Geurts zelf daar ook even onder)? Ze kunnen het niet laten om over Hem te denken?

Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om Geurts en lezers uit te nodigen voor een komend symposium waar we al deze vragen over neurowetenschap, filosofie en ziel onder een vergrootglas gaan leggen. Vrijdag 20 november: *O hemel, heb ik wel een ziel?* Sprekers: Prof. Dr. Willem B. Drees, hoogleraar godsdienstfilosofie en ethiek aan de Universiteit Leiden. Prof. Dr. René van Woudenberg, hoogleraar kentheorie en ontologie aan de VU Amsterdam. En ondergetekende. Zie [www.utrechtsestudiedagen.nl](http://www.utrechtsestudiedagen.nl)

Jeroen Geurts, *Kopstukken, Gesprekken met bekende wetenschappers over hersenen en bewustzijn*, scriptum psychologie 2009.

Ds. G.H. Labooy